

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Чеські і словацькі
прислів'я та приказки

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Збірник дванадцятий

ЧЕСЬКІ І СЛОВАЦЬКІ
ПРИСЛІВ'Я ТА
ПРИКАЗКИ

*Видавництво художньої літератури
«Дніпро» Київ — 1975*

П'єхосл
Ч-56

© Видавництво «Дніпро», 1975

Ч $\frac{70505-137}{M205'04)-75}$ 130—75

ВСТУПНЕ СЛОВО

Успішно будуючи під керівництвом Комуністичної партії ЧССР соціалізм, чеський і словацький народи плідно використовують прогресивну культурну спадщину, зокрема її усну народну творчість, що своєю ідейною спрямованістю, гуманістичними і життєствердними ідеалами допомагає формувати людину нового суспільства.

Фольклор чехів і словаків багатий і різноманітний. Його скарби привертали увагу дослідників слов'янської народної словесності, в тому числі представників російської та української прогресивної фольклористики: О. Бодяньського, І. Срезневського, М. Максимовича, О. Потебні, І. Франка.

Серед так званих малих жанрів фольклору чехів і словаків визначає місце займають прислів'я та приказки. У них втілено мудрі спостереження над людиною і природою, піддано гострій оцінці суспільні явища, взаємини людей, їхню по-

ведінку і риси характеру. Фольклорна творчість чехів і словаків, розвиваючись в умовах класового суспільства, відбила класову боротьбу феодальної й капіталістичної доби.

Оспівуючи працю трудівника, його моральну перевагу, народ спрямовував вістря сатири проти гнобителів і визискувачів — панів, багачів і куркулів, феодалів-землевласників, шляхти, князів, церкви, військової знаті, суддів і чиновників, які століттями експлуатували селян і ремісників. У своїх прислів'ях і приказках трудящі маси не лише констатували соціальну несправедливість, але й виявляли глибоке усвідомлення її причини («На бідних світ тримається», «Пани танцюють, а голота за музику платить»).

Засуджуючи неправду й насильство, народ вірив у перемогу соціальної справедливості на землі («Кий — на хлопа, залізо — на панів», «Тремтіть, пани, як запалають у горах ватри!» та ін.).

Чеські і словацькі селяни вважали попів і монахів, служителів церкви своїми одвічними ворогами, що обплутували душі віруючих релігійними тенетами, вірно слугуючи світській владі. У приказках і прислів'ях викривається їхнє хижацтво

и лицемірство, тому приказки і прислів'я мають виразне антирелігійне, антицерковне спрямування.

В прислів'ях і приказках високо підноситься сила громади і колективу; в них відбиті багатотисячолітні славні народні традиції, боротьба проти іноземних загарбників, героїчна праця, любов до вітчизни. В прислів'ях і приказках праця є мірилом усіх моральних цінностей людини. Тому з такою вбивчою іронією і сарказмом у них говориться про негативні вчинки і людські вади, серед яких чи не найгіршими є лінощі, неробство, марнотратство, зажерливість і скнарність, приватновласницькі інтереси та індивідуалізм.

Народна мораль не терпіла зла, насильства і несправедливості. Прислів'я і приказки відбивають одвічну розбіжність народної моралі чехів і словаків та феодального і буржуазного правосуддя. Оспівувалась вірність у коханні й дружбі, чесність, повага до батьків і старших, працьовитість, висміювався егоїзм, прагнення до багатства й наживи, пихатість і зарозумілість, злість і брехливість. Повчання, як жити по правді, по справедливості, мудрі господарські поради й прагнення передати трудовий і життєвий

досвід, набутий упродовж віків, надають чеським і словацьким приказкам і прислів'ям високого морального забарвлення.

Окремі прислів'я на родинно-побутову тематику мають сліди впливу ще патріархального селянського світогляду. Мається на увазі ставлення до дітей, невістки й дружини в родині, яке подеколи виходило з беззаперечного авторитету її глави й годувальника. Більшість таких прислів'їв зникає з народної пам'яті і з ужитку під впливом нових соціальних взаємин і нового побуту.

Поряд із специфічним національним, що здебільшого стосується побуту та звичаїв, історії народу, в чеських та словацьких прислів'ях багато загальнолюдських мотивів. Через це вони мають багато спільного з прислів'ями інших народів.

Чимало чеських і словацьких прислів'їв давнього походження. Певний вплив на деякі з них мала книжна література, література античного світу, хроніки й поchwання, але значення всього цього у створенні народних афоризмів не слід перебільшувати. Лише окремі вислови, параболи й алегорії ставали надбанням народних мас.

Афоризми і сентенції, подібні до прислів'їв, знаходимо в найдавніших писемних пам'ятках чехів. Так, автор чеської «Александрейди», що жив за королів Пржемысла II Отакара і Вацлава II, писав тривіршові повчання. У хроніці Даліміла є чимало крилатих слів, які побудовані, за свідченням самого Даліміла, на прислів'ях і приказках.

Найстаріша відома збірка чеських прислів'їв належить Смілу Флашку з Пардубіц, авторові алегоричних віршів. У цій збірці, знайденій Ф. Палацьким в Тшебонському архіві і виданій 1827 р., було 238 прислів'їв і приказок. Різноманітні сентенції знаходимо у Цтібора Товачовського з Цімбурка, у Гавліка з Варважова, в «Книзі, німецькою і чеською мовами складеній» Онджея Клатовського з Далмангорста (1540 р.), у Шімона Ломницького з Будчі. З XVI ст. дійшли відомі збірки Матея Червенки і Яна Благослава, що нараховують 600 прислів'їв з детальним поясненням їхнього походження. У XVII ст. визначною подією стала збірка 2300 чеських прислів'їв Яна Амоса Коменського «Мудрість старих предків, мов дзеркало, виставлена потомкам» (вид. 1649 р.). Коменський уклав її за тематичним прин-

ципом, виділивши прислів'я і приказки, що стосувалися праці й ремесел, взяті з історії, поезії та літератури.

Значну роль у збиранні та виданні прислів'їв і приказок відіграли Й. Добровський, В. Ганка, Ф. Челаковський; Ф. Челаковському належить честь видання найбільшої в слов'янському світі збірки «Мудрослів'я народу слов'янського в прислів'ях», де він використав і багаті матеріали В. Ганки. Збірка побачила світ 1852 року у виданні Матіци Чеської. Після Ф. Челаковського всі наступні публікації повторювали старі видання. З інших видань можна згадати збірки Я. Яворницького (1815 р.), Й. Ліблінського (1848 р.), К. Грубого (1880 р.).

Щодо приказок і прислів'їв з Моравії, то значною мірою вони увійшли до збірок Червенки, Благослава та Коменського. Лише в 1831 р. Франтішек Добромысл Трнка видав у Брно «Приказки моравсько-угорських словаків».

Перші згадки про словацькі прислів'я та приказки пов'язані з іменем Данієля Сінапіуса Горчички. Його збірка «*Neoforum latino-slavonicum*» *, видана 1678 р., нараховує 534 прислів'я.

* «Новий торг латино-слов'янський» (лат.).

У XVIII ст. вийшла друком «Граматика» Павола Долежала, до якої він додав прислів'я Горчички та свої власні. Матеріали Долежала систематизував в алфавітному порядку і видав у 1790 р. Антон Бернолак в «Граматиці словацькій», а на початку XIX ст. Ю. Рибай видав близько 4000 чеських і словацьких прислів'їв. Гордістю словацької фольклористики стали відомі збірки П. Добшицького і А. Затурецького. А. Затурецький почав систематичне опрацювання приказок і прислів'їв. До своєї книжки, виданої 1897 р. в Празі, він відібрав кращі старі записи й зібрання, а також власні нові матеріали — всього близько 13 000. Нові умови для наукового збирання і дослідження народних приказок і прислів'їв створилися в соціалістичній Чехословаччині. До кращих видань, здійснених на високому науковому рівні, належить і збірка «Словацькі народні прислів'я» А. Меліхерчика та Є. Пауліни (1953 р.).

Тепер в Чехословацькій Соціалістичній Республіці в інститутах та установах Академії наук — Інститутах етнографії і фольклору в Празі та Брно, Інституті етнографії в Братиславі вчені працюють над дослідженням чеських і словацьких

народних прислів'їв і приказок. Українські радянські фольклористи в своїх історико-порівняльних працях теж звертаються до фольклору чехів і словаків, зокрема до приказок та прислів'їв. Видання в перекладі українською мовою вибраних чеських і словацьких приказок і прислів'їв допоможе нашим читачам краще зрозуміти й пізнати талановиті і працелюбні народи братньої соціалістичної Чехословаччини. Ці прислів'я і приказки виражають оптимізм і життєрадісність, повагу до праці, до трудящої людини, від імені якої мовиться мудре слово. Мудрість і досвід поколінь, що їх вони щедро передають нащадкам, поетична і художня досконалість, пізнавальне і виховне значення роблять прислів'я чудовим джерелом для дослідження. Поет знайде в них високопоетичні образи, сатирик і гуморист — жарти й дотепи народні, які збереглися і дійшли до нас крізь століття; історик, етнограф і фольклорист — відображення філософських і моральних поглядів, соціально-класових відносин, способу господарювання, відгомін народних звичаїв і обрядів, осмислення місця людини серед природи і в суспільстві. Різноманітність тематики викликала й

різноманітність стильових та образних форм чеських і словацьких приказок і прислів'їв. Вони мають широкий діапазон інтонацій: від спокійної розважливості — до м'якого гумору, від лагідної посмішки — до нищівної, гнівної сатири. Крім того, існують і специфічні форми прислів'їв — народні спостереження над природою, сторінки народного календаря, мудрі господарські поради, пов'язані з досвідом хліборобської праці селянина (у словаків — так звані «праностіки», які посідають проміжне місце між приказками і прислів'ями і які близько стоять до календарно-обрядової поезії). «Сухий квітень, мокрий май — буде жито, як гай» — тонке багаторічне спостереження над природними явищами селянина, який відчував і себе частиною природи.

Характерною особливістю прислів'їв є те, що вони органічно зливаються з пісенною творчістю народу, де художні узагальнення, конкретизація, лаконізм і образність в поєднанні з моралістичними повчаннями часом досягають виняткової афористичності:

**Життя коротке, пролетить,
Як яблуневий цвіт.**

(твердження високих моральних рис трудової людини досягається у прислів'ях і в піснях традиційними засобами протиставлення і порівняння. Багатьом чеським і словацьким прислів'ям та приказкам притаманна алегорична образна форма вислову, але існує і чимало таких, де слова вжито не в переносному, а в прямому розумінні: «Людину пізнаєш по словах, птаха — по пір'ю».

До джерел народної мудрості недаремно зверталися видатні чеські і словацькі поети, письменники і художники, які розвивали прогресивні, демократичні традиції і боролися за народність літератури — Я. Краль, С. Халупка, Б. Нємцова, М. Алеш, К. Чапек, Я. Гашек, М. Пуйманова та ін.

Для цього збірника упорядники і перекладачі використали такі джерела:

Йозеф Добровський. Збірник чеських прислів'їв. Видавництво Чехословацької Академії наук. Прага, 1963; Карел Краус. Чеські прислів'я. Прага, 1931.

Словацькі прислів'я, приказки та вислови. Упорядник А. Затурецький. Прага, 1897; Словацькі народні прислів'я. Упорядники А. Меліхерчик, Є. Пауліна. Братіслава, 1953, та інші видання.

Упорядники дбали про те, щоб відібрати

ті приказки і прислів'я, які охоплюють найрізноманітніші сфери життя й побуту чеського і словацького народів. Розвиваючи соціалістичну культуру, чехи і словаки дбайливо ставляться до фольклорних скарбів минулого. Переосмислюється старий традиційний фольклор, з'являються нові приказки і прислів'я, що стверджують соціалістичну мораль, відображають нове у свідомості сучасного селянства, досягнення в будівництві соціалізму, зростання провідної ролі робітничого класу. Активно побутуючий фонд поповнюється й прислів'ями літературного походження. І серед них добре відомі усім нам слова, що стали вже народним гаслом і прислів'ям: «З Радянським Союзом — на вічні часи!»

Михайло Гайдай

**ЧЕСЬКІ ПРИСЛІВ'Я
ТА ПРИКАЗКИ**

Упорядкував і переклав
Юрій Лісняк

Зерна холова не засипле

**Своя вітчизна кожному
наймиліша, а мені — моя.**

○

**Де хто вродився, там би й
годився.**

○

**Де гріш карбовано, там він
найвартніший.**

○

Скільки країв, стільки й кроїв.

○

Чеська земля — мати хліба.

Єва прjala, Адам копав: хто ж
земанові коня кував? (Земан —
дрібний шляхтич у давній Чехії).

○

Панська ласка та вино в дерев'яній
кiнві за ніч вдихаються.

○

Панська любов куца, як заячий
хвіст.

○

Як ворона з'яструбіє,— стережіться,
птахи.

○

Старий дворак — готовий жебрак.

○

Срібна клітка, а золота воля.

○

Краще ліс, аніж клітка.

○

Тяжко барана з вовком помирити.

○

Слабка роса проти морозу.

Кінь, що вівса добуває, найменше його їсть.

○

Один рожна крутить, інші печеню їдять.

○

Не сам той пиво п'є, хто його варить.

Скільки нір — стільки вір, скільки мельників — стільки мір.

○

Богові служить так, щоб чорта не прогнівити.

○

Пам'ятай, панотче, що й ти перше був людиною.

○

Бережись коня ззаду, пана спереду, а попа спереду й ззаду.

**Качачого шлунка не наситиш,
попівського гамана не наповниш.**

○

**Попові не буває досить: однією
рукою благословляє, другою — бере.**

○

**Піп — як верба: що дужче обрубуй,
то дужче обростає.**

**Закон — як дзвін: хто його чує, коли
серце не б'ється?**

○

**Суддя мусить на обидва вуха
однаково чути.**

○

Дари й дарочки засліплюють очки.

○

Масне завжди спливе.

○

**Тяжко горщиківі з казаном
стукатись.**

Як ми вбрані — в такій ми й пані.

○

На золоту вудку легко рибку ловити.

○

Густа присяга, рідка правда.

○

Вогню не можна спалити, води втопити, вітру задушити, а правди вбити.

○

Правда сама себе боронить.

○

Хто багато жита має, хай мишею заведе, а хто багато грошей — нехай судиться.

○

Чуже вухо — як повсть (не болить, коли ріжеш).

○

Хто б'є — бува битий.

Відплата їй на кульгавому доїде.

○

Прийде їй на пса мороз.

○

На паршиву голову — міцний луг.

○

З одного вола двох шкур не деруть.

○

Багатій не матиме доволі, поки
цілого гурту бідних не зжере.

○

Хто багатий, той і рогатий.

○

Легко, в очереті сидячи, робити
дудки та їй дудіти.

○

Краще багатий пса вчить,
ніж бідний сина.

Гріш — пан, хміль — зух, овес —
кінь.

**Менша з багатства втіха,
ніж із його втрати жаль.**

○

Часом і на буйнім полі худі коні.

○

Багатому шкода — бідному вигода.

○

Багатій і свиня — по смерті дичина.

○

**Бідному бракує й сього, й того,
зажерливому — усього.**

○

**Хто жадає чужого, позбудеться
свого.**

○

Хоч жебрак і ситий, та торба ні.

○

Тяжко з каменя олію видушити.

○

Цей і з лави задурно не впаде.

І квасолю жінці на юшку лічить.

○

Як сам наїмся,— позичу тобі ложку.

○

Пані заздрість ще жива.

○

В чужому дворі ягнята краці.

○

Краще своя бідність, ніж чуже багатство.

○

На бідних світ стоїть.

○

Бідність честі не відбирає.

○

Біднота лихви не знає.

○

**Не має вже чим миші з кутка
виманити.**

○

Бідному й горщик збіжить.

**Бідний скрізь мусить за двері або
під лаву тиснутись.**

○

**Як бідного мають повісити, зразу
й мотузку подають.**

○

**Кому все село чоботи купує, той
босий ходить.**

○

Що з того коріння, як нема варіння.

○

**Позичка завжди йде додому
плачучи.**

○

**Запиши на трям — візьмеш,
як віддам.**

○

Борг носить брехню на спині.

○

**Не позичиш — гніву на тиждень,
позичиш — на рік.**

**Чи не задорого — купити за гроші
ворога?**

○

**Заручник виймає скабку з чужої
ноги та в свою стромляє.**

○

Роби добро, та знай кому.

○

Легко бути щедрому, як є з чого.

○

Не той дає, хто має, а той, хто хоче.

○

Надмірна щедрота — готова жеброта.

**Як до кого прихилиться щастя,
поможе йому й на коня спасти.**

○

**Гріш на стріху закине, два йому
скотяться.**

○

Щастя цідиться, нещастя ллється.

**Краще наперсток щастя, ніж
корець розуму.**

○

**Поки до одного щастя втрапить, сто
інших помине.**

○

**Нещасливий хоч би й за берег
ухопився, і той йому обвалиться.**

○

**Чеснота її щастя висять на тонкій
нитці.**

○

Не завжди риба, часом і жаба.

○

Один постить, другий гостей гостить.

○

Кожен собі щастя кує.

○

**Якої пряжі нарядеш, із такої
й ткатимеш.**

○

**Як хто постелеться, так
і виспиться.**

Буває й під возом, хто бува на возі.

○

Як сокіл змокне, і гава його
вдзьобне.

○

Як дуб упаде, аби хто тріски збирає.

○

І горе має свою радість.

○

Колючий куц квітку зродить,
за жалістю радість ходить.

○

У кожній сливі є своя кісточка,
а в кісточці — зерня.

○

Шкода радості, шкода й жалості.

○

На світі побуду, знов набуду.

Жива голова капелюха добува.

○

Поки трава виросте — кінь здохне.

○

Скочив із болота в калюжу.

**Краще три роки судитися та
сеймувати, ніж рік воюватч.**

○

**Двоє одному — пан, а троє — ціле
військо.**

○

Від бджоли — мед, від гада — трута.

○

**Порядних людей не натрусиш
з дерева, як гниличок.**

Не хваліться дідами, як поганці ви самі.

○

Хто з лихими знається — за такого вважається.

○

Хто часто до млина ходить — у борошно вбереться.

Де пан кривий, там і слуга кульга.

○

З поганого смуха не буде доброго кожуха.

○

Пес який до церкви, такий і з церкви.

○

Гава хоч і на снігу покачається — не побіліє.

○

Пса як хочеш присмачуй — зайця з нього не буде.

**Як не може пес кістки вгризти,
то її лизатиме.**

○

**Краще в своєму полотняному,
ніж у шовковому краденому.**

○

**Хто робить, що хоче, зазнає, чого
не хоче.**

○

**Хоч би скільки чинив збитки
злодій, а втопиться на личанім броді.**

○

**Хто має висіти, той не потоне,
хоч би й вода поверх шибениці
бігла.**

○

**Узяв личко — заплатиш ремінцем,
узяв ремінець — заплатиш шкурою.**

○

Нелегко поперед злодія красти.

○

**Малих злодіїв вішають, а перед
великими шапки скидають.**

**Круки собі літають, голуби в силця
попадають.**

○

Мороз кропиви не поб'є.

○

**Крамар себе стереже, а іншого
стриже.**

○

**Старого різника палець годованого
вола переважить.**

○

**Копа мельників, копа ткачів і копа
кравців — то три копи злодіїв.**

○

**Як одурив ти мене вчора, я ж тебе
нині звечбра.**

○

**Як лисиця дримає, стережися,
когуге!**

○

**Цей би і в ялової корови теля
виманив.**

Потай ходить, потай шкодить.

○

На мою стріху кидас, а на його падає.

○

Від кого сполох, від того й вогонь.

○

Гірший язык обмовника, ніж спис бойовника.

○

Виростив пса на свою ногу.

Невдячному ніщо не влад, хоч ти йому й кісточки на голові товчи.

○

Кінь до тяги, птах до льоту, людина до праці.

○

Якби не було орачів, не було б і багачів.

**Люди для нас дерево саджали,
саджаймо й ми.**

○

Хто не сіє, той не віє.

○

Хліба не наспиш.

○

Піт для хліба — найкраща волога.

○

З одного удару дуб не впаде.

○

**Хто хоче зерня з'їсти — мусить горіх
розгризти.**

○

**Я за тонший кінець понесу, нехай
вони за товщій несуть.**

○

Роби те, роби се, так і день пронесе.

○

І курка дарма не гребеться.

○

Добра праця — добра й плата.

**Вершника швець привітас, пішому
вклониться.**

○

**Світу не перебуду, діла не
перероблю.**

○

**Лінюх надвоє роздерся, бо не хотів
двічі ходити.**

**Панське спання — жебрацьке
снідання.**

○

Молоді лежаки — старі жебраки.

○

**Ранній засів часто схибить,
а пізній — завжди.**

Хто ситий, той і тягне.

○

На білий хліб — масло, на чорний — голод.

○

Швидкий до їжі — швидкий і до роботи.

○

Голод очі запродав.

○

Два обіди не поб'ються.

○

Ситий напиться знайде.

○

Горобця заробив, а гуску проїв.

○

Силкуйся гуску добути, поки горобця травив.

○

Зморепому коневі й хвіст тяжкий.

Хліб найміцніше в'яже.

○

Роботи — до суботи, а грошей — до неділі.

○

Добре біля копи колоски збирати.

○

Швидше дві руки з воза скинуть, ніж десять рук накладуть.

○

Хто береже своє — не заздритиме на чуже.

○

Гріш збережений не гірший від заробленого.

○

Купи, чого тобі не треба, то скоро продаси, без чого й обійтися годі.

○

Голки шукаючи, свічку спалили.

При сухому дереві її сире згорить.

○

Добре там ведеться, де гаман
з рукою гризеться.

○

Мала шкода, однакий жаль.

○

Краще шкодка, ніж шкода.

○

М'який хліб кишеню виїдає.

○

Кинь пиво, пий воду, не роби
кишені шкоду.

○

Їж хліб, а пий воду, то не будеш
бідний зроду.

Днів більше, ніж ковбас.

○

Не хазяїн домом стоїть, а дім
хазяїном.

1.

Господареві сліди поле угноюють.

○

**Дбаєш про рілля — дбає й рілля
про тебе.**

**Як хочеш з поля брати — мусиш
на нього дати.**

.

**Чорт — злим за добре, а поле
добрим за зле віддячує.**

○

Пшениці байдуже: будень чи свято.

○

**На Григóra той хлоп ледар, хто
не оє.**

Агата бува на сніг багата.

○

**Навесні цебер дощу — ложка
болота, восени ложка дощу — цебер
болота.**

○

Чорне різдво — білий великдень.

○

**Як у травні не дощить, то червень
довершить.**

○

**Сухий квітень, мокрий май — буде
жито, як гай.**

○

Маргарита стромляє серп до жита.

○

Довгий день, коротка нитка.

○

**На Мартина гуска співає найкраще
(звичай — на день св. Мартина
смажити гуску).**

Женці на поле — бджоли з поля.

○

Краще різдво тріскуче, ніж текуче.

○

**На Катерини ховаймося під перини,
а на Андрія знову нас нагрів.**

**Держися розуму —
пройдеш цілий світ**

**Прислів'я йде з розуму, а розум
за прислів'ям.**

○

**Мудре слово не лежить у скрині,
а ходить по вулиці.**

○

**Вухами добру річ найдешевше
купиш.**

○

Розуму не буває забагато.

○

**Скільки нір — стільки ховрахів,
скільки голів — стільки розумів.**

**Краще наперсток розуму родимого,
ніж цебер вивченого.**

○

**Домашній хліб, полотно і розум
найкращі.**

○

Кому бог не дав — коваль не вкує.

○

**Болото не має берегів, а дурень
огорожі.**

○

**Як із дурнем що й спіймасш,
то порівну не поділиш.**

○

Дурневі й дерев'яний гріш добрий.

○

У гладкому тілі худий мозок.

○

**Дурня хоч і в ступі обшугай,
інакший не буде.**

○

І дурень часом правду скаже.

**Бігти по рівному й сліпа кобила
зуміє.**

○

І сліпа курка часом зернятко знайде.

○

**Хто не має в голові, мусить мати
в ногах.**

○

Між сліпими й косий король.

**Хто нічого не зазнав — нічого
не знає.**

○

Шкода розуму додає.

○

**Щасливий той, кого чужі пригоди
остерігають від своєї шкоди.**

○

**Хто кашею попівся — на маслянку
хукає.**

Витому псові лише кия покажи.

○

Учений — мучений.

○

**Той учень, що без книжок учиться,
небагато навчиться.**

○

Кожен учень на огріхах учиться.

○

**І старий ткач часом пряжу
поплутає.**

○

І старі люди, бува, дивуються.

○

**Нема тої корови, щоб телятком
не була.**

○

Доростуть колись і щенятам зуби.

○

**Шкодá дождати з розбавтка
курчати.**

Гуска за море, гуска й додому.

○

Вже яйце розумніше за курку.

○

Еге, вчи горобців літати!

○

**І під старим капелюхом мудра
голова бувас.**

○

Роги оленеві не тяжкі.

○

Ковалеві діти не бояться іскор.

○

**Як не вмійш ремесла — крути
перевесла.**

○

**Легко навички міняє, хто душі
в тілі не має.**

○

Пес від двох воріт не буває сит.

Добрий початок — половина діла.

○

**Краще не починати, ніж, почавши,
не доконати.**

○

Рівно ковано — скоро гострено.

○

По раді й пани розумніші бувають.

○

Більше свічок — більше світла.

○

Погано кўрці з лисом радитись.

Не пускайся без весла на море.

○

Без обережності й мудрість сліпа.

○

Добре спереду і ззаду очі мати.

○

Оглядайся на задні колеса.

**Від вогню віддалення не бува
обпалений.**

○

**Гблови на городі не ростуть: одну
втративши, другої не насадиш.**

○

**Бідна та миша, що тільки одну нору
має.**

**Ситий, хліба не кидай, а в спеку —
одежі.**

○

**Ширшого ремня крас, ніж шкіра
дозволяє.**

○

**Під низькою стелею високо
не скакай.**

Хто не має зубів, хай їсть кашу.

◦

Краща міра, аніж віра.

◦

Очам перед вухами віра.

◦

Давай з розумом, бери з пам'яттю.

◦

Віра у вирій залетіла.

◦

Легкий на віру — легкий на підману.

◦

**Хто знає, що в горщику кипить,
коли він під покришкою.**

**Людину — по мові, зілля —
по запаху.**

◦

Покіль мови, потіль людини.

**Що в серці кипить, те в устах
клекоче.**

○

**Хто що має в коморі, те й до кухні
дає.**

○

Добрі слова калачі їдять.

○

Добре слово рота не попече.

○

Хто язик має, до Рима допитається.

○

**Яке «боже поможи», таке й «дай
боже здоров'я».**

○

**Не молоті́ язиком: коли хочеш —
берися за ціп.**

○

**Недоріка найдужче хоче говорити,
кульгавий — ходити, сліпий —
бачити, безрукий — робити,
а дурень — мудрувати.**

**Погано, коли язик поперед розуму
біжить.**

○

**Бере на язик, що й на лопату сором
узяти.**

○

Багато вереску — мало вовни.

○

**Не один язиком відбився, не один
і вбився.**

○

Язик без кісток, а кістки ламає.

○

**Не гірша від того річка, що з неї
собаки п'ють.**

○

Мудре вухо не дбає про дурні слова.

○

**Від кого кпина вийде, на тому
й окошиться.**

**Батько й мати навчили говорити,
а світ — мовчати.**

○

**Що іноді з уст горобцем вилетить,
того й четверником назад не втягнеш.**

○

**Будь квапний слухати, та забарний
говорити.**

○

Кращий мовчанець, ніж кричанець.

○

**Що дома звариться, треба дома
й з'їсти.**

○

**Якби дурень мовчати вмів,
то б серед мудреців сидів.**

○

**Дурня найлегше мовчанкою
відбудеш.**

**Старі люди найскорше скажуть
мудро, діти — правдиво.**

○

**Манівцями — далі, навпростець —
найближче.**

○

**Не все врода, що біллю мажеться,
не все правда, що гарно кажеться.**

○

Брехня має мілке дно.

○

**Брехня має короткі ноги, далеко
не втече.**

○

**Хто здалеку прийшов, тому легко
брехати.**

○

**Хоч ти тричі за носа вкусись —
не повірю.**

Хвальби з міх, брехні з два.

○

**Сам себе хвалить — поганих
сусідів має.**

○

Більше диму, ніж печені.

○

**Що зійшло у тиші, краще досягає,
а гучний початок тихий кінець має.**

○

**Той пес, що дуже гавкає, мало
кусається.**

○

Довгий язик — короткі руки.

○

**Давати обіцянки — річ панська,
дотримати — хлопська.**

○

**Хто слова не тримає, той честі
не має.**

○

Що було торік, не доженеш повік.

**Пізно замки робити, як коні
вкрадепо.**

○

**Упустивши роги, тяжко за хвіст
ловити.**

○

**Ту воду, що спливла, мельники
на млин не пускають.**

○

**Лагодь воза, поки колеса
не розбіглись.**

○

**Хто, за столом сидячи, їжу
прогавить, того й богові не шкода.**

○

**Як груші достигнуть, тоді їх
і трусити.**

○

Надія має глибоке дно.

○

**Краще жменя певності, ніж міх
надії.**

—

Не завше діється, як хто надіється.

○

**Надія — гарне снідання,
але кепська вечерея.**

○

Заєць у лісі, а він рожна струже.

○

**Кращий горобець у жмені, ніж заєць
у лісі.**

○

**Гляди, щоб, сягаючи по вино,
не розлив пива.**

○

**Не пускайся шляху для непевної
стежки.**

○

Що розум не дає, час приносить.

○

Другий день завжди мудріший.

○

**Не хвали, куме, гостини,
поки з честю додому не пустили.**

І е ску́би птаха, поки не спіймав.

○

Квап — поганий порадник.

○

Безпечніше кроком, ніж скоком.

○

**Голодний не доварить, мокрий
не досушить, голій не дошиє.**

○

**Що швидко ставиться, скоро
ламається.**

○

**Стигле зерно само з колоса
сиплеться.**

○

**Нащо те штовхати, що й само
впаде.**

**Зерно тоне, полова плава — зате ж
її полов'яна й слава.**

**Що повніший колос, то нижче
хилиться.**

○

**Дурість і пиха на одному дереві
ростуть.**

○

**Цей, либонь, думає, що йому король
свині пасе.**

○

**Не ведися пишно, аби на зле
не вийшло.**

○

За пихою кий ходить.

○

Злий пес попадає вовкові на зуб.

○

Гнів без влади мало вадить.

○

Малий горщик хутко перекипить.

○

П'яному сам бог з дороги вступиться.

**Вилив душу з тіла, як ховраха
з нори.**

○

**Від шинку — кроком, до шинку —
скоком.**

○

**Ото тільки й зиску, що маєш
у шиску.**

○

Пиво гріє, та не вдягає.

○

Голова гуде, кишеня свербить.

○

Грач найчастіше без грошей.

○

Хто не грає, не програє.

○

Йому гроші — як малій дитині ніж.

○

Раз у році, і те в оці.

**Ніщо так тонко не спрядеться,
щоб люди при сонці не добачили.**

○

Без честі — як пес без хвоста.

○

Чисте сумління — за тисячу свідків.

Чисте сумління — довічне свято.

○

Нечисте сумління — довічна кара.

○

Своя думка — пекло й рай.

○

**Хто хоче з кривого сміятися, мусить
сам рівно стояти.**

○

Учи своїх дітей дома кашу їсти.

**Заметі спершу перед своїми
дверима.**

○

**Чуже просо обганяєш, а твоє
горобці п'ють.**

○

Когось підкасує, а сам брьоха.

○

**Ганчірка онучу ганить, а обидві
драні.**

○

**Просиш торби в жебрака, а палиці
у вівчаря.**

○

**Ще той не вродився, щоб усім
полюбився.**

○

Кінь хоче ярма, а віл — сідла.

○

**Поки з лави падатиме, дев'ять думок
перемінить.**

**Хто двох берегів держиться, обидва
йому обваляться.**

○

На криву дірку — кривий цвях.

●

**На тверде поліно твердого треба
клина.**

**Не городися плотом,
а городися друзями**

Добрий друг вартніший золота.

○

**Краще мати сто друзів, ніж одного
ворога.**

○

Рівність друзів робить.

○

Другові до помочі хоч би й поночі.

○

**Не все дома маєш — і друзів
потребуєш.**

○

**Веселий товариш у дорозі доброго
воза варт.**

До того друга під конем пізнаєш.

**Вогонь золото, а скрута друзів
вивіряє.**

І в дружбі міра добра.

**Думай часто про друга, але частіш
про ворога.**

**Ворог замирений — що берег
підмитий.**

**Рідко бува добре м'ясо двічі варене,
а приятель — двічі мирений.**

**Жартом не один друзів позбувся,
та ніхто не набув.**

**Приятель кожному — запевне
ждоному.**

Стережися друзів твого щастя.

○

Де тепла кухня — теплі й приятелі.

○

Покіль гамана — потіль приятеля.

○

Поки в мене знаходив, то й уночі приходив, а як став я вбогий, то й удень не знайде дороги.

○

Частий рахунок — довга приязнь.

○

Вартий сусід приятеля.

○

Краще близький сусіда, ніж далекий приятель.

○

Нога ногу підпирає, і обидві добре стоять.

○

Від доброго сусіда не треба городитись.

**Хто доброго сусіда має, свій дім
на сто кіп дорожче продасть.**

○

**Мусить сусід із сусідом і кислці,
й гнилиці їсти.**

○

Сорока скрекоче — будуть гості.

○

**Добрий гість завжди господареві
милий.**

○

**Непроханих гостей під стіл
садовлять.**

**Любов, як сльоза,— родиться в очах,
а пада па серце.**

○

Любов любов зродить.

○

**Кохання — хвороба, а здоров'я
не хочеться.**

Дівчина без хлопця — як риба
без води.

○

Одне серце другого торкається.

○

До любові не примусиш ні просьбою,
ні грозьбою.

○

Коханню не треба пальцем
показувати.

○

Кому сонце світить, що тому
до місяця?

○

Хто любий, той і гарний.

○

Дівчина — як вишня.

○

Гарна дівчина — половина віна.

○

Врода — очам догода, душі — неволя.

**Що з кашлички, як у ній б'ара
нема?**

○

**Чеснота і врода одна одній до лиця,
та рідко разом бувають.**

○

**На гарній костриці люблять собаки
лежати.**

○

Шкода вроди, як нема розуму.

○

Поночі кожна корова чорна.

○

**Не скрізь, де росте рожа, виросте
й кропива.**

○

**Любов, як троянда, не буває
без колючок.**

○

**Як мене маєш, за мене не дбаєш, аж
як мене втрапиш, тоді мене пізнаєш.**

торішнього сміху — плач.

Швидко женіння — довге жаління.

○

Взявши жінку, не продаси.

○

**Хліб з'їсться й пиво вип'ється,
але біда, коли жінка не вдасться.**

○

**Перше ніж женитися, пошли вуха
між люди.**

○

**Жінку й полотно погано при свічці
вибирати.**

○

**Шукав по всьому гаю, а втяв
із самого краю (хто дуже
перебирав).**

○

**Коня хвали через місяць, а жінку
через рік.**

Для доброї жони не складеш ціни.

○

В доброї жінки й чоловік добрий.

○

Нерівна супряга нехотя разом тягне.

○

Горіх твердий, зуб червивий, молода жінка, чоловік сивий — такої спілки стережись, найкраще зарівна спряжись.

○

На старому — до млина,
на молодому — до вина.

○

Старого — для ради, молодого —
для звади.

○

Хто не має з ким сваритись,
оженися.

○

Нема дому без диму.

**Часто пані Нужда до Сварова
заїжджа.**

○

**Хто жениться, таляри міняє,
а оженився — грошика не має.**

○

Між подружжям суддя перина.

○

Жона жене, поки прижене.

○

**Жінка вмирас, а чоловік другу
вибирає.**

○

Удівець має лиш півсерця.

○

**Жона за мужем жаліє, доки капуста
не вміє.**

○

Шлюб без дітей — день без сонечка.

○

Гріш багатому, а дитина бідному.

**Який мельник, такий млин,
який батько, такий син.**

○

**З жолудя ніщо не виросте — як лиш
дуб.**

○

Під злим круком — зле яйце.

○

**Що кішка сплодить, те мишей
ловить.**

○

**По батькові сина, по матері дочку
впізнають.**

○

**Схожий на нього, наче з ока йому
випав.**

○

**Малі діти кашу їдять, а великі —
серце гризуть.**

○

**Дитя маже та дере, мати шиє
та пере.**

**Материні руки й колп б'ють,
то м'які.**

○

Язик вірить, коли зуб болить.

○

**Скоріше вбога мати сімох дітей
викохає, ніж семеро дітей одну
матір прогодують.**

Не тільки спродити, але й водити.

○

**Куди дерево нагнеш, туди
й ростиме.**

○

**Що старіший кіт, то пегнучкіший
хвіст.**

**Чим горщик навариться,
тим і черепок тхнутиме.**

○

**Хто до чого змалку звикне,
те до нього й на старість липне.**

○

Дай чопові волю, враз буде по ниві.

○

Як нема постраху, не буде послуху.

○

**Школа без послуху — як млин
без води.**

○

**Хто виріс не боячись, живе
не соромлячись.**

○

Краще хай діти плачуть, ніж батьки.

○

**Розуму в голову не вб'єш, а чесноти
до шкури не пришиєш.**

○

Молодий і на льоду вгріється.

**Биттям спроможешся одного чорта
вигнати, а десяток нових увігнати.**

○

Молоде пиво чіп вибиває.

○

Молодий набувай, старий уживай.

○

Голова сива, а розум у лісі біга.

○

До старості й крива шкапа дотягне.

○

**Не смійся зі старого — сам старий
будеш, як доти не повісять.**

○

Чорт старий, а того й недобрий.

○

Весела вдача — півздоров'я.

○

Чистота — половина здоров'я.

○

**Здоров'я від серця, а хвороба
до серця.**

**Куди здержливість не ходить, туди
ходить лікар.**

○

Багато страв — багато недуг.

○

**Годуй легені вітром, шлунок —
землею, шкіру — водою, серце —
вогнем, — і добре буде.**

○

**Хто хоче спати солодко, хай вечеряє
коротко.**

○

Добре спання варте снідання.

○

Тіло старішає, хвороби молодшають.

○

**Невмілий лікар горбкуваті цвинтарі
робить.**

○

**Біда тій курці, на котрій яструб
учиться.**

Смерть усіх в один сніп в яже.

○

Проти віку нема ліку.

○

Від смерті не відкупишся.

○

Старий мусить. молодий може.

Хоч і в пеклі буду, так не сам.

○

Добрый — як спить, то й хліба
не хоче.

○

Спершу я їстиму, а ти дивись, потім
ти дивись, а я їстиму.

○

Я тебе не обдери, лиш віддай мені
шкуру.

○

Хто тебе не знає — купив би, а хто
знає — й дурно б не взяв.

На святого не годиться, а на чорта
задурний.

○

В ноги кланяється, а в п'яти кусає.

○

Усе йому миле, крім доброго.

○

Виправився, як мотузка в торбі.

○

Рівний, як серп, а виправиться,—
буде як кочерга.

○

Скидається на вівцю, а буцався б,
як баран.

○

Вельми добра з тебе річ — краще
тебе шмат, ніж ціла піч.

○

Наскочила коса на камінь, дудар —
на бубняра, голяр — на циркульника.

○

Під усі сідла годиться.

**Був там, де всім чортам хвости
зв'язували.**

○

**Щедрий грач, жалісливий злодій,
побожна хвойда, ранній п'яниця,
пізнє лоша, Урбанів овес, Гавлове
жито (цебто сіяні на св. Урбана
й на св. Гавла) — з того рідко бува
що доброго.**

○

**В сорочці вродився, а в зашморгу
вмре.**

○

Шиєю жолуді трусить.

○

Утопився в коноплях.

○

**Краще микати коноплі руками, ніж
шиєю.**

○

**Дітки, не крадьте, лиш тягніть
додому.**

**Купив за п'ять пальців, а за шосту
жменю.**

○

Має руки з прискринком.

○

Знайшов на лужку за піччю.

○

**Еге ж, знайшов під лавою, за возом
біжучи.**

○

Кийової масті дали.

○

Дерев'яною олією спину намазали.

○

Козячого сіна до спини приклали.

○

Дубовим ліктем виміряли.

○

**Дав йому п'ять разів по пиці
та ще й бити хотів.**

В нього голова на доброму топорниці.

○

Більше вміє, ніж горох варити.

○

**Недарма давав себе нижче спини
шмагати.**

○

Дотепну кашу їсть.

○

Нехай ще в мої чоботи взується.

○

**Розумна голова! Шкода, що її тільки
дві ноги носять, а не чотири.**

○

Легко дурнем бути, як розуму немає.

○

В нього розуму — як на комарі сала.

○

**Якби дурість боліла, кричав би ти
цілу ніч.**

**Дурні були, шаблі мали,
а ковбасами рубалися.**

○

Вище печі й далі току не бував.

○

Більше забув, ніж ізроду навчився.

○

**Вивчивсь аж по шию, а до голови
нічого не попало.**

○

На рідкому решеті сіяний.

○

Каже, як кострицю в'яже.

○

**Собаці давати полову, а кістки —
волові.**

○

Батіг з піску плести.

○

Пісок у снопи в'язати.

○

Колодязь посеред річки копати.

Я про сливи, а він про гливи.

○

**Тобі з вуст, а йому повз вуха
шуть.**

○

**Як хочеш мати дурня, купи його
собі (а з мене дурня не роби).**

Один шиє, друга поре.

○

Що шити, що пороти — все робота.

○

**Де його вранці поставиш — там
увечері знайдеш.**

○

Поки хтось упаде, він уже лежить.

Моторни, як лом у мішку.

○

**За роботою зашпори зайшли,
а за мискою впрів.**

○

Їсть, як у піч кида.

○

Лле, як на гарячу піч.

○

В нього більше око, ніж черев.

○

Наївся, хоч бліх на череві бий.

○

**Не самим хлібом людина живе, а ще
й калачами.**

○

З дрібного птаства найкраща гуска.

○

Маємо сало, та не для котів.

**Панові шабля не дає, а собаці хвіст
(двері за собою зачиняти).**

○

Посунься, шеляже, хай гріш ляже.

○

**Посидьте, крупни, поки горох
укипить.**

○

Більші сіни, ніж хата.

○

Вище носа губу носить.

○

Дивиться з-під стріхи.

○

**Дивиться так, наче дев'ять сіл
випалив.**

○

Він сьогодні встав навиворіт.

**Любий йому — як цвях ув оці
чи спис у боці.**

○

В загарячій воді його баба купала.

○

**Чоловік б'є горщики, а жінка
гличики.**

○

**Твердий — як мерзла сорочка
в гарячій лазні.**

○

Твердий — як масло на сонці.

○

Стоїть сміло — як жебрак при дорозі.

○

**Сховавшись добре, нічого
не боїться.**

○

Гайда, теля, на вовка!

○

Ані зв'язаного бугая не боїться.

Обома ногами тікає.

○

П'ятами борониться.

○

Заячого прапорця розгорнув.

○

Мається, як пампушка в маслі.

○

Живуть, як горобці перед жнивими.

○

Має всього доволі, як чорт половини.

○

Голодний, як мельникова курка.

○

**Спиною до вогню, а черевом
до столу.**

○

Його пес самого хліба не їстиме.

○

Упала йому сокира в мед.

Жито в нього на спині росте.

○

На живіт лягти, а спиною вкритися.

○

**Має чотири порожні, а п'яту
виспану.**

○

Ще не зовсім босий — підв'язки має.

○

Важко їсти, коли нема чого.

○

**Дивиться, як останній гріш
з гамана.**

○

**Тулиться, як старі чоботи
під сходами.**

○

Кислого яблука вгризнути.

○

**Гарно воно, панотче, кажеться,
та тяжко терпиться.**

Позаздрив лисий голому.

○

**Ще будемо твоїми кістками грушки
збивати.**

○

**Попав між чотири довгі й дві
короткі (в труну).**

○

**До більшого гурту вирядитись
(умерти).**

**Це буде, як неділя на п'ятницю
припаде.**

○

Зачекай, поки півень яйце знесе.

○

Як дасть бог торік.

○

Після смерті в той вівторок.

**За короля Гольця, як була за гріш
вівця.**

○

**Якби тільки мала вуса, була б
дядечком тітуся.**

○

**Якби ми мали стільки борошна,
скільки не маємо масла, то б
на весь світ пундиків напекли.**

○

**Такі слова пророчі, що буде темно
серед ночі, а після дощу грязюка.**

○

**Недарма ж губі їсти даю — хай
каже, що я хочу.**

○

Піймав трьох зайців за одну ногу.

○

Є в тому правди, як на жабі вовни.

○

Побачимо, чий вовк козу понесе.

○

Його мати й моя мати — рідні жінки.

Напилась наша корова з їхньої калюжі.

○

Що пішки, що за возом.

○

Я б задля цього, сидячи, не встав.

○

Узяв чорт коня, візьми й вуздечку.

**Вкрали в мене скриню, та щастя,
що ключ зостався.**

○

Личить, як вівці підкови.

○

Бог на нього мірку загубив.

Голова іржава, кучерява постава.

○

Має черево на спині.

○

На стерні вродився.

○

Собаці до підв'язок.

○

Свиняча хвороба причепилася.

○

Такий гладкий, що врізатися можна.

○

Прибува його, як крайця в жмені.

○

**Можна його над просом поставити
(як опудало).**

○

На що гляне — те в'яне.

○

Солодко, наче дерево гризеш.

**Закохавсь у неї, як віл у жмут
соломи.**

○

**Витяг нам сало з гороху
(найкращу дівку в селі взяв).**

○

**Ото чоловіка маю! Нікуди його
й подіти: до ліжка замалпй,
до колиски завеликий.**

○

**Чекали тебе, як дітки мамі
з базару.**

○

**Миша в нору не могла: гарбуза
несла.**

○

**Шахрай! Мішав до солі сушений
сніг, а до олії воду.**

○

**Шмагай конем барана, скакатимем
до рана (смичком по струнах).**

**Дешевина в Чехії — на гріш три
капустяні качани.**

○

Гамірно, як на празькому мосту.

○

**Поїдемо до Вельвар на круті яйця
(за переказом, коли у Празі
будували Карлів міст і з усієї Чехії
звозили сирі яйця на вапняний
розчин, з Вельвар привезли варені).**

○

**В Лішові буряків не свячених
і не їстимуть.**

○

**Сланські голубарі, літомержицькі
винарі, раковницькі броварі,
житецькі хмелярі, прахенські
рибалки, бехинські ставкарі,
пльзенські вівчарі, чаславські
конярі.**

**В Новому Мнесті на Метуї мають
березу на брамі, школу на крамі,
фару на храмі й корчму в храмі
(школу надбудовано над крамницею,
фару — священників дім —
на нижній частині церковної нави,
а в самій церкві поховано рицаря
Яна Корчму, що колись володів
містом).**

○

**Сіль на хліб, а не хліб на сіль
дається.**

○

Жарти жартуй, а людей не дратуй.

**СЛОВАЦЬКІ ПРИСЛІВ'Я
ТА ПРИКАЗКИ**

*Упорядкував і переклав
Миколай Гайдай*

Роботящому нива зеленіє й жито родить

Праця — найпевніший скарб.

○

**Хто має здоров'я, мир і хліб,
той має все, що треба.**

○

**Молися, не молися, а з порожньої
миски не наїсися.**

○

Не знаєш, як робити,— біда навчить.

○

Як працюємо, так і маємо.

○

**Не той майстер, хто почне, а той,
хто закінчить.**

Хто роїв — зароїв, має вдосталь каші; хто весь час байдкував — лиже суху лапу.

○

Чим важча оранка, тим важчий буде колос.

○

Без праці на калач не заробиш.

○

Не посієш — не намолотиш.

○

Краще зароблений шматок хліба, аніж смаження з чиеїсь ласки.

○

Краще померти в полі, ніж на соломі вдома.

○

Робочій людині і день замалий.

○

Сьогодні працєю, а завтра танцєю.

○

Де нема охоти, там нема роботи.

**Виноградові треба не молитви,
а мотки.**

○

Не поле годує, а нива.

○

**Білі руки у полі не наповнять
стодоли.**

**Те, що маєш зробити, зроби
сьогодні, а те, що маєш з'їсти —
залиш на завтра.**

○

**На б́ерезі лежав, а від спраги
помирав.**

**Боїшся морозу — не саджай
винограду.**

**Піску в снопи не в'язатимеш, а води
не скородитимеш.**

**Не хочеш запхнути дірку рукавом —
віддаси цілу свиту.**

**Що сьогодні прогаєш, завтра
не наздоженеш.**

**До лісу дерева не вози, а до моря
води не носи.**

Мала грудка, зате самий сир.

Багато прати, та мало сушити.

**Ходив лісом цілий день, а зрубав
тільки пень.**

Не сунь носа до чужого горщика.

○

Гляди свого, а не кожуха мого.

○

Ремесло — золоте дно.

○

Так зробив, що хоч під скло клади.

○

Влітку роблять сани, а взимку — віз.

○

**Чужі руки легкі, та всього
не зроблять.**

○

Хто рано встає, тому доля дає.

○

Рання година зблота варта.

○

Хто пізно встає — вуста обітре.

○

**Як дня за роги не схопиш,
то й за хвіст його не втримаєш.**

**Хто хоче молока від корови, повинен
її пасти.**

○

**Молоко у корови не у вим'ї,
а па язиці.**

Добрий і хліб, як нема паляниці.

○

**Краще частіш крейцар мати,
аніж вряди-годи золотий.**

○

**Хто не цінує мідяка, той і на срібняк
не зважає.**

○

**Спершу хлів побудуй, а потім
корову купуй.**

○

**Якщо хазяїн не злізе на стріху,
впаде йому стріха на голову.**

○

**Як є вода, мірошник вино п'є, а нема
води — п'є воду.**

**Яка це в дідька робота — пошив
із чобіт постолн.**

○

У поганого теслі багато трісок.

○

Велика стодола, та порожня.

○

**Не знаєш, як хліба врізати,
не знаєш, як його заробляють.**

У скнари миші не водяться.

○

Дешеве, та гниле.

○

Мух ловив, а воли втратив.

○

Марна праця кошиком воду брати.

○

**Легкий набуток легко
й розтринькати.**

**З порожньої стодоли хіба що сова
вилетить.**

○

**Марнотратнику й золотого дна
не вистачить.**

○

Сьогодні гуляє, а завтра позичає.

○

Не так мало, як не вистачило.

○

Швидше вибереш, аніж збереш.

○

І копальню можна вичерпати.

○

**У постолах людина гроші заробляє,
а в чоботях їх витрачає.**

○

**Преблагословенний Юрко,
що пропився аж до дірки: спить
спокійно на лавчині у подертій
сірячині.**

Хто не любить роботу, той святкує суботу.

◦

Нероба завжди знайде відмовку.

◦

У ледаря весь тиждень — свято.

Весна — хазяйка.

◦

Ранковий дощ — як жіночий плач.

◦

Що перед Юрієм виросте, те після Юрія всохне.

◦

Сій в кожусі ярину, а в сорочці озимину.

◦

Кидай овес у болото, буде як злото.

◦

Кидай овес у грязюку, ячмінь у пилюку, жито в ріллю.

Юрій усіх з хати на поле вижене.

○

**Найкраще сіяти ячмінь, коли листя
на липі як гріш.**

○

**Березнева пилюка і травневе
болото — для хазяїна злото.**

○

**Навесні сій в грязюку, восени —
в пилюку.**

○

**Тоді обкопуй виноград, коли цвіт
з морелі за халяву пада.**

○

**Який рік на бджоли, такий
і на вівці.**

○

**До Яна — масло; після Михайла —
нитка.**

○

**Як дерева цвітуть красно, буде
плодів рясно.**

,

**Сухий березень, мокрий квітень,
холодний май дадуть добрий
врожай.**

○

**Після Михайла траву хоч кліщами
тягни — не ростиме.**

○

Коли березень оре, квітень спочиває.

○

**Ластівки відлітають — кінець
і бабиному літу.**

○

Софія вино випила.

○

**Іде сонечко вгору, йде зима
до двору.**

○

**Вершини куряться, будуть долини
варитися.**

○

**Зима без льоду, каша без меду, потік
без риби — самі хиби.**

**Багатий їсть, коли захоче,
бідний — коли зможе**

Панська хвороба — бідняку здоров'я.

○

**Не можуть бути всі панами, мусять
бути й люди.**

○

Дурням і панам все дозволено.

○

Малий пан — великий гнів.

○

М'ясо — панам, кості — слугам.

○

На бідних нани збагатилися.

-

**Отака наша доля: по роботі знов
у поле; однак нічого не маємо,
все панам оддаємо.**

○

**Пани танцюють, а голота за музику
платить.**

○

**Не було б бідняків — не їздили б
пани у ридванах.**

○

**З панами, як із псами: краще
не чіпати.**

○

Не гніви вовка, бо лоша з'їсть.

○

**Найбільше б'ють того коня, що
найкраще тягне.**

○

**Страшно казати правду
на панському дворі.**

○

**Пани між собою шапками
не поб'ються.**

**Панська ласка на заячому хвості
висить.**

○

**Розум пішки ходить, а шляхетний
бовдур у візку їздить.**

○

Що більший пан, то більший циган.

○

Боже, ми всі твої, чи лише ті пани?

**І попівське майно, і корчмарську
душу — усе один чорт забере.**

○

**Нема більших дурнів за попа
і службу: бо піп вбирається в те,
що інший одягає насподок, а служба
співає тоді, як усі плачуть.**

○

**Піп лякає пеклом, а староста
палицею.**

**Був у костьолі, де склянками
дзвонять.**

○

Попівська калитка бездонна.

○

Піп лякає пеклом, а пани арештом.

○

**Бідний чоловік і на небі не матиме
правди.**

○

**Безроговому з рогатим, бідному
з багатим важко боротися.**

○

**Небо високе, море глибоке,
а на світі правди нема.**

○

**Панам завжди всього не вистачає:
ані неба, ані пекла.**

○

Така правда, яку пани зроблять.

○

Король жартів не розуміє.

**Кому Христос брат, а богородиця
тітка, за того всі святі заступляться.**

○

**І в пеклі добре, коли маєш дядька
диявола.**

○

**Один сховається і за листок,
а іншому й горі мало.**

○

Для нього нема ні суду, ні закону.

○

**З сильним не борися, з багатим
не судися.**

○

**Хто з панами позивається,
тому нехай бог помагає.**

Де два б'ються, третій виграє.

○

**Де два б'ються, третій гаманець
цупить.**

Два б'ються за корову, а третій її доїть.

○

Солом'яний староста дубового селянина переможе.

○

Клятвопорушник року не доживе.

○

Хто рúчиться, той і мучиться.

○

Суддя, мов тесля: що захоче, те й вирубує.

○

Горе вівцям, коли суддя вовк.

○

Пройднєвіт з мішком грошей і через високий мур замку перескочить.

○

Найбільші злодії в найкращому вбранні ходять.

○

Коваль согрiшив, а кравця повісили.

**Прийде чиновник, то й калачі
знайдуться.**

○

Чинів набув, а совість утратив.

○

Багатство плодить заздрість.

○

Хто чорний, хоче й іншого очорнити.

Кий — на хлопів, залізо — на панів.

○

Після Ракоці пани мудрішими стали.

○

**Не відплатиться, як Ліптов
за Яношика *.**

○

**Тремтять, пани, як запалають у горах
ватри!**

* У місті Ліптовському Микулаші було
страчено Яношика, народного месника.

**Не було б орачів, не було б
і багачів.**

○

**Гроші — до пори, чеснота —
навічно.**

○

**Краще чесна бідність, аніж грішне
багатство.**

○

Бідні не мають, а багаті не дають.

○

Бідний, та чужого хліба не їсть.

○

**Бідність — сувора мати, але має
чесних дітей.**

○

Хоч бідний, та чесний.

○

**Бідний чоловік і без ложки
наїється.**

Смачніший хліб на волі, аніж калач
у наймах.

○

Чоботар у дірявих чижмах * ходить.

○

Що в п'ятницю, те й на свято.

○

А нема в хаті нічого, щоб і миша
могла вкрасти.

○

Еге, влітку й старцеві тепло,
а прийде зима — і кожуха нема.

○

Бідний двічі гріється: коли дрова
рубасє і в теплій хаті.

○

Бракує йому дев'ятнадцять грошів
до ринського **.

* *Чижми* — шкіряне взуття.

** Давня назва срібної монети. Те ж саме, що талер (у двадцять грошів).

**Багато було — минулося, мало
було — лишилося.**

○

Газдував від тисячі до ста.

○

**Дожив до бубна й жебрацького
костура.**

○

Дістав на обід духопеликів.

○

Так мені, як голому в терні.

○

Біду з плеча на плече перекладає.

○

Радій, голий: сорочки не подереш.

○

Мокрий дощу не лякається.

○

Голому легко й голову поголити.

○

Голод — великий пан.

Голод — чертів брат.

○

Де бідність, там і гріх.

○

Багатому не треба розуму.

○

У нього грошей, як у чорта заліза.

Що людям, те і нам

Люди з людьми, гори з горами.

○

Усі люди — то все й знають.

○

**Нема птаха без пір'їни, нема лісу
без звірини.**

○

**Птах високо літає, та все одно
до гнізда повернеться.**

○

Як робиться, так і водиться.

..адля громади й чернець оженився.

○

Буде школа й без одного учня.

○

І без однієї вівці буде салаш*.

○

Приятелями будьмо, а правду казатимем.

○

А хоч би твій приятель з меду був,
не облизуй його.

○

Кум не кум, а з грушки злазь.

○

З добрим добрий будеш.

○

Доброму чоловіку кожен день —
свято.

* *Салаш* — курінь, де живуть чабани у горах.

За правду й очі дасть вийняти.

○

**Хто собі не довіряє, той весь світ
за ворога має.**

○

**Краще будемо здалеку добрими,
аніж зблизька злими.**

○

**Краще мати далеких приятелів,
аніж близьких ворогів.**

○

Добрим словом голови не проб'єш.

○

**Сміявся казан з горщика, та обидва
чорні.**

○

**Хто хоче підмітати перед чужими
дверима, в самого має бути чисте
подвір'я.**

○

**Що кому болить, той про те
й говорить.**

**І естримана людина —
що негнузданий кінь.**

○

**А хай би один одному руку відтяв —
не прогніваються.**

○

Має залізне серце і сталевий розум.

**Хороший доброго через осліні
перевів.**

○

**Вештається по світі, ніби його
земля й за сина не має.**

○

**Знав би, який він, то кращого
за нього витесав би з дерева.**

○

І не смердить, і не пахне.

**Навіщо вдавати із себе соболя,
коли ти тхір?**

○

Чорт його дав, а диявол тримав.

○

**В очі тобі — як лис, а поза очі —
як ворона.**

○

**Добре мені з ним водитися, тільки
він мене водить за носа.**

○

То такий, що має муху в носі.

○

Дав йому мед лизати через скло.

○

Яке йшло, такого і стріло.

○

Який ішов, таку й знайшов.

○

Який пан, такий і крам.

○

Хоче справити з мухи два кожухи.

атнього злодія не воережешся.

○

**Не дав бог свині роги, а ослові
остроги.**

○

**Нема гіршої людини, ніж пихатий
дурень.**

○

**Розмовляти з ним чи з кобилою
молитися — то все одно.**

○

**У пиховитого хвалька розуму
не шукай.**

○

Пишний, як жебрацька воша.

○

Ходить, як по струнах.

○

Походжає, як обдертий граф.

○

**Який пан! Гній возить, а йому
руки цілують.**

Хвалиться латаними постоломи.

○

Що з того гонбру, як пустая комора?

○

Гучно гуляємо, а п'ятам холодно.

○

**На людях — пихатий, а вдома —
лахміття в скрині.**

○

**Панство в голові, а воші
під кожухом.**

○

**Він мене з болота витяг, а ти мене
на дно штовхнув.**

○

Помилує, як кіт мишу.

○

Однією рукою дає, а двома забирає.

○

**Подивися — добрий, а в серці
помсту готує.**

Служить за гріш і богові, і чортові.

○

Який ззовні, такий і всередині.

○

**Хитрий, як лис, улесливий,
як кішка.**

○

Він і бога за ноги вхопить.

○

Стереже його, як кіт солонину.

○

Не годен він і тин плести.

○

До вечора грав, а до ранку танцював.

○

**Найкраще знає, як галушки їсти
та на кашу дмухати.**

○

Слово його вітром підбите.

○

Людина без волі, що риба без води.

Терплячий: дозволяє на собі дрова
рубати.

○

**То такий, що знайде поживу
і на голій долоні, і на гірській скелі.**

○

**Бував і в ситі, і в решеті,
ще й клинцями підбитий.**

○

**Скоріше в ялової корови теля
добудеш, ніж у нього дірявий шеляг
вимолиш.**

○

**То такий, що не дасть і пилюки
з-під порога.**

○

За гріш і козу через Татри пожене.

○

**Кинув свій кусень і побіг за чужим
окрайцем.**

○

Щедрий: у свого взяв, чужому дав.

На чужому коні хоч і в болото.

○

Міряти од бука до бука *.

○

Так його стереже, як свіже масло.

○

Де страви з м'яса готують, там і пес гладкий.

○

Хижак з морди сивіє.

○

Не того пса бійся, що гавка, а того, що мовчить.

○

Не буде з пса солонини, не буде з вовка баранини.

* Словацькі народні месники міряли так і роздавали убогим сукно багачів та купців.

Пес псові брат.

○

**Пес псові найкраще зуміє блохи
вибрати.**

○

Кому служив, тому й знадобився.

**Будеш страсті Христові на голих
колінах співать.**

○

Високо літаєш, а низько впадеш.

○

**Чим вище підіймаєшся, тим важче
падати.**

○

**Хто високо пнеться, той упаде
й заб'ється.**

Хто хоче сісти на два стільці, упаде між ними.

○

Хто хоче тебе бити, той знайде кийка і на грабаному лузі.

○

Спершу тобі голову проб'є, а потім її погладить.

○

Думкою злий, а слова солодкі.

○

Сердитий, як чорт озерний.

○

**Очі — як тарілки, зуби — як кілки,
руки — як лопати, ноги — як тіпала.**

Півень йому на хаті заспівав.

○

Вдає із себе святого, та пахне чортом.

**Чорт святим не зробиться, хоч би
й світ перевернувся.**

○

**Чорт чортом і є: йому й яловичина
звариться за три години.**

○

Летів, як янгол, а впав, як чорт.

○

**Хоч і молитесь, та на чорта
озирається.**

○

**Як робив, так і мав: чорту служив —
нечистий і взяв.**

○

**Чим більше чорт зачісується,
тим більше ріжки стирчать.**

○

**Чорта можеш із церкви в церкву
водити, все одно залишиться чортом.**

○

**Немічний чорт вдає із себе святого,
а як оклигає — знову за старе.**

**Нечистий радий би ходити в подобі
янгола, та завжди кінчик рога
або копита виглядає.**

○

Йому це як сіль в очах.

○

Погано йому колеса крутяться.

○

Хто перший, той і ліпший.

○

Сам на себе нагая сплів.

○

Це для нього немов гостра колючка.

○

**Гірке пиво вариш, але сам його
й вип'єш.**

○

Знайшлись і на нього добрі граблі.

○

**Лайливому лихослів'я на в'язи
падає.**

Сто сіл, сто звичаїв.

○

Що не дім, то звичай.

○

**Кожна лисиця свій хвіст хвалить,
поки його не обсмалить.**

○

**Як черв'як виросте у хріні, то йому
здається, що хрін найсолодший
у світі.**

○

Кожен на свою дудку грає.

○

**Поганий сусід гірший за пожежу,
повінь і пошесть.**

○

**Сорочка ближче до тіла, апіж
каптан.**

○

Де словачка, там співи.

Діток породити — не квіти рвати.

○

**У бідних — дитячко, у багатих —
телятко.**

○

**Малі діти крають хліб, а великі —
серце.**

○

**Малі діти — молодість, дорослі
діти — старість.**

○

**Діти ще нікого не зробили
господарем.**

○

Яка матка, така й Катка.

○

Яке насіння, такий і врожай.

○

**Яка скрипка, такий і звук,
яка гайда *, такий і гук.**

* *Гайда* — волинка.

Тріска від поліна далеко не пада.

○

Не висидить сова сокола.

○

Біля гнилого яблука і здорове зогниє.

○

Як старі співають, так і молоді цвірінькають.

○

Діти — як деревце: поки молоде, то й гнеться.

○

Не зігнеш гілку — доведеться потім дерево нахилати.

○

Згинай мене, мамко, поки я ще Янко, бо як стану Яном, вже не зігнеш, мамо.

○

Що Юрко не зрозуміє, те і Юро не знатиме.

**І на молодих гілках колючки
ростуть.**

○

Нема молодця без відваги.

○

Голуб є голуб, а теж гнівається.

○

**Коли старий рак хоче молодого
навчати, повинен йому сам приклад
подавати.**

○

**Хто свого батька тягне до порога,
того власні діти витягнуть
на подвір'я.**

○

**Зле там, де батько за піччю, а син
за столом.**

○

**Не батько й не мати віддають дочку
заміж: робота, охота та добрі
звичаї.**

○

Добру теличку і в хліві побачать.

Гарну дівку і в кутку знайдуть.

○

**Добрий кінь собі і в стайні знайде
покупця.**

○

Син — до хати, дочка — з хати.

○

**Сім років чеши, сім стережи, а потім
заплати тому, хто б узяв біду
з дому.**

○

**Ліс без дубка, як дівчина
без парубка.**

○

Закохався, як чорт в суху вербу.

○

**Нехай кожен парубок собі рівню
шукає.**

○

**Краще з милим камінь ламати,
ніж з нелюбом паляницю краяти.**

**Не женися на багатій — буде горе
й клопіт в хаті.**

○

**Кохання як перстень — нема кінця
й краю.**

○

Удвох краще міряти путь.

○

Удвох іти — дорога легша.

○

Хто довго вибирає, той програє.

○

**Женитися — серцю любовта, голові
турбота.**

○

**Молодий рак у старого клешнятого
вчиться лазити.**

○

**Дружину й корову найкраще брати
по сусідству.**

**Вибирай дружину не лише оком,
але й вухом!**

○

На бистрому коні женитися не їдь.

○

**Хто завчасно оженився, той ніби
рано прокинувся.**

**Весілля швидко минеться, а біда
зостанеться.**

○

У вінку — янгол, а в очіпку — чорт.

Яку корову маєш, таку й доїш.

○

Милий милій показав зуби.

○

**Коли один до річки, другий
по воду — буде там біда і незгода.**

○

**Біда тому дворові, де теля наказує
волові.**

○

**Біда тому двору, де курка кричить,
а когут мовчить.**

○

**Біда тому дому, де чоловік носить
прясло, а жінка палицю.**

○

**Погано, коли вже ясла за худобою
йдуть.**

Чекай, Анко, я іду, візьми міх, а я біду.

○

**Хай господар і чотирма волами
буде привозити, а жінка лише
у фартусі виноситиме,— геть усе
винесе.**

○

**Жадібний чоловік навчить і жінку
красти.**

○

**Жінка без чоловіка — як садок
без плота.**

○

**Того й дідько не придумає, що жінка
намислить.**

○

**Язики плетух гірші за тютюновий
дим.**

**Хто має погану жбну, не треба
і хрону,— аж очі рогом лізуть.**

○

**Оженишся чи повісишся — однаково
буде, візьмеш погану жінку —
до пекла втягне.**

Діти без батька, як віз без дишля.

○

Без господаря хата плаче.

○

**Перша дружина від бога, друга
від людей, третя від чорта.**

○

**Перша дружина — як пес, друга —
як кішка, а третя — як миша.**

○

Де мачуха, там і батько.

○

Вдова кожному ласа.

**Хазяйку по сінях, а хазяїна
по подвір'ю пізнають.**

○

Добра дружина — золотий стовп.

○

**Добра жінка і з чорта янгола
зробить, а лиха,— то її й десять
янголів у добру не перероблять.**

○

**Добрий господар працює, мудра
жінка господарює.**

○

**Добра жінка як промовить до тебе,
то неначе нагодує.**

○

**У дім, де згода й любов, і сонце радо
дивиться.**

○

**Коли гаманець, мов теля,— маєш
родину й приятеля, а як грошей
небагато — не побачиш в хаті
й брата.**

**Де добре зустрічають, там і гості
бувають.**

○

Непроханий гість біля печі сидить.

○

**Гість недовго гостює, зате багато
бачить.**

○

**Добре вітали: києм пригощали,
поліном мастили.**

○

Хороша хата, та зла в ній багато.

○

**З доброї криниці і в мороз воду
беруть; в лиху годину пізнаєш добру
людину.**

○

Добрі друзі й одну ягоду поділять.

○

**Краще жменя дружби, ніж віз
дукатів.**

**З новими друзями не забувай
старих.**

○

**Не той приятель, що любить у щасті,
а той, хто помага в нещасті.**

○

**Ото криниця, що в посуху воду дає;
ото друг, що в біді помагає.**

**Така охайна — проти неї хіба що
комин чорніший.**

○

Колеса в нього їдуть перед возом.

○

Один до лісу, другий к бісу.

○

**Сидить смутна, немовби їй кури
хліб поїли.**

○

**Так уже з ним панькається,
як з тією писанкою.**

Мудре слово від золота дорожче

Над мудрими й зірки не панують.

○

Що голова, то й розум.

○

Що розум не дав — час подарує.

○

Все сплине з часом.

○

Хтє не хазяїн часу, той його кат.

○

**Час і терпіння добрі плоди
приносять.**

**Час добу знайде, хоч і на край світу
зайде.**

**Тоді буде, як черепаха зайця
наздожене.**

○

**Було це тоді, коли глек з макітрою
воював.**

○

**Заплатить потім, коли миша
опороситься.**

○

**Заплатить, як бог буде музикам
платити.**

○

**Було це, коли зайці на псів
сурмили, жаби в очіпках ходили,
свині й сороки капелюхи носили,
віслиюки острогами на вулиці
дзенькали.**

Було то за святого Куруца (дуже давно).

○

**Буде це на святого Діндю й Віда,
яких ніхто і не віда.**

○

**Коли мишей з котами на базар
поженуть.**

○

**Завтра будуть кривих палити,
а рівними підпалювати.**

○

Почекаймо на кульгавого посла.

○

**Пішов до угрів по тютюн, до Морави
по салат.**

○

**До Дунаю воду носити, а до лісу —
дрова.**

○

Слово страшніше за меч.

**Язык маленький, а які великі справи
робить!**

○

**Людина доти людина, поки свого
слова дотримує.**

○

Яка людина, така й мова.

○

Впізнаєш по мові, що є в голові.

○

**Вола по рогах, людину по словах
пізнають.**

○

**Язык намеле більше висівок,
аніж борошна.**

○

**Птаха по пір'ю, вовка по шерсті,
а людину по словах розпізнати
можна.**

○

Дивись не «хто», а «що».

Не довіряй очам, довіряй розуму.

○

Добрий розум після лиха.

○

Перше розжуй, потім ковтай; перше подумай, а потім кажи.

У нього язик — як млинове колесо.

○

Не розуміє, хіба що на лопаті подаси.

○

Поки лінивий думає, хитрий зробиць.

○

Лінощі й злидні попідруки ходять.

Лінивий двічі ходить, скупий двічі платить.

○

Скупу похвалу за образу мають.

○

Хвали, та не перехвали.

○

Не хапай бика за роги.

○

Яке запитання, така й відповідь.

○

Галасливий на бій не поспішає.

○

**Корова, що без угаву мукає,
найменше молока дає.**

○

**Порожня бочка найголосніше
гримотить.**

○

**Краще годину подумати, аніж цілий
рік тужити.**

**Не навчишся слухати —
не вмітимеш і розповідати.**

○

**Порожній горщик дзвенить,
а повний мовчить.**

○

Слухай багато, говори мало.

○

**Осла хоч і до Відня пожені,
все одно ослом зостанеться.**

○

**Дурня обдуриш, як схочеш,
а мудрого — як зумієш.**

○

**Краще один розумний, аніж тисяча
дурнів.**

○

**Засвіти дурневі опівдні свічку,
все одно тобі не повірять.**

○

**Хіба можна чогось чекати від дурня,
як не дурних слів?**

**З дурнем розум май, а з мудрим —
і поготів.**

○

**Дурню розум до голови палицею
вбивають.**

○

З дурнем помовч, мудрому розкажи.

○

**Дурня вважають за мудрого доти,
доки він рота не розкриє.**

○

**Хто зроду дурний, той і в Парижі
розуму не купить.**

○

Нема в голові січки.

○

Дурний, як турецький кінь.

○

**Коли один дурень у криницю
каменюку кине, і десять розумних
її не витягне.**

**Розуміється на тому, як жаба
на горісі, циган на плузі, а теля
на оченаші.**

○

**Все в нього є, окрім хіба баранячих
рогів.**

**Стережися зради, коли шукаєш
поради.**

○

**Хто забуває про малу послугу,
не вартий великої.**

○

**Який кухоль наливав, такий тобі
й повернуть.**

○

Чесність навіки, циганство до часу.

○

**На кульгавому коні далеко
не поїдеш.**

**Справедливість навіки, брехня
до часу.**

○

**Щастя очі засліплює, а нещастя
відкриває.**

○

**На щастя не покладайся, а в нещасті
у відчай не вдавайся.**

○

**Кому не щастить, той і в носі
пальця зломить.**

○

**Май розуму скільки хочеш,
а як нема щастя, нічого не вдіш.**

○

За ким щастя, за тим і люди.

○

**Олень по горах, нещастя по людях
ходить.**

○

Будь чесний, будеш щасливий.

**Слово порядної людини більше
важить, ніж присяга негідника.**

○

**У кого чисте сумління, тому і грім
не страшний.**

○

З чесністю найдалі дійдеш.

○

**Добрий і справедливий не боїться
ні цісаря, ні короля.**

○

**Як не знаєш, чи хвалити, чи ні,
не гань.**

○

**Що з Міхалом гудиш, не хвали
з Юрасм.**

○

Чисте сумління — м'яка подушка.

**Чого очі не бачать, за тим серце
не плаче.**

**Марно той сльози видушує, кому
плакати не хочеться.**

○

**Чого серце не чує, від того голова
не болить.**

○

Сумління — позивач, суддя і кат.

○

**Добрі вісті далеко йдуть, а лихі —
ще далі.**

○

**Коли сліпий сліпого веде, впадуть
до ями обоє.**

○

**Не звертай з битого шляху
на стежку.**

○

Старанність все переможе.

○

Тоді троянди рвуть, як розквітнуть.

**Не продавай наперед шкуру
з ведмедя.**

○

**Ще шкура на барані, а вже її
пропивають.**

○

Із сухими дровами й вогкі горять.

○

Добра псові муха, як ухопить.

○

**Із собакою грайся, а палицю в руці
тримай.**

Здоров'я — найбільше багатство.

○

Де нема здоров'я, там нема нічого.

○

Хворому все гірке.

○

Хто народився, має померти.

**Ти такий, як і я: обидва кашу
та хліб їмо.**

○

**Смерть ходить по людях,
а не по горах.**

○

Здоровий хворому не вірить.

○

Плач небіжчика не підніме.

○

**Людина знає, де народилася,
та не знає, де помре.**

○

**Хто хоче довго жити, повинен саму
воду пити.**

○

**Краще за життя мати гріш, аніж
після смерті сто золотих.**

○

**Рум'яне яблуко найчастіше буває
червиве, а зелене — здорове.**

**Здоров'я легко збути, а тяжко
набути.**

○

**Здоров'я летом вилітає,
а по-воловому вертає.**

○

З бука впав і відпочив.

Здоровий, як риба у воді.

○

Здоровий, як горіх.

○

Кров — не вода, жили — не мотуззя.

Волос сивіє, а голова шаліє.

○

Не в одне йому гайди грають.

○

Іде доти, доки ноги несуть.

○

**Не давай дурневі дрючка —
усіх підряд лупцюватиме.**

○

**Хто хоче битися, повинен сам іти
на бій.**

○

**Легше війну почати, ніж її
скінчити.**

○

**Чини, як треба, буде хліб і ясне
небо.**

○

Наївся, як селянин на різдво.

○

Цигани йому клинці кують у животі.

**Змилується над мискою, як кіт
над мишкою.**

○

На голодний шлунок не спиться.

○

Шлунок — то найкращий годинник.

○

**«Що готуєте?» — «З кислого
солодке».**

○

Зварив юшку з власного язика.

○

**А я такий дурний, що й калачі
їстиму.**

○

**Добрий хрін з медом, та самий мед
кращий.**

○

**Треба йому добре наїстися
словацького гороху.**

○

Коротка вечеря — довге життя.

**Краще пісна солонина з хлібом,
аніж жирна без хліба.**

○

**Ліпша каша сьогодні, аніж гуска
завтра.**

○

**Багато пива не пий, буде розум
кривий.**

○

Горілка спить, вино танцює.

○

**Каша з молоком — то словакам
до смаку.**

○

Голодна людина не перебірлива.

○

Голодному все до смаку.

○

Голодному й вівсяник добрий.

○

**Голодному завжди на полудень
дзвонять.**

**Голодна кішка і за цвіркуном
стрибне.**

○

Голод словами не вгамуєш.

○

У добрий лантух все влізе.

○

**Що до смаку припало, тим
не отруїшся.**

○

Горло — мала дірка, та зажерлива.

○

Гриби їж, та назви їм знай.

○

**Хто хліб до скоринки з'їдає, той
рум'яні щоки має.**

○

**На галушках і хлібі добрі хлопці
виростають.**

○

**Редьку — вранці, в обід — страви,
а ввечері — ліки.**

Не всяке письмо святе.

○

**Присягаюся горобцем, дубцем і тією
Дорою, що живе в лісі за коморою.**

○

Краще дивись у свою кишеню.

○

Краще боржник, аніж ворог.

○

Борг — поганий приятель.

○

**Один за чотири, другий за п'ять
без одного.**

○

**Я за грушки, а він за сливи,
я за сливи, а він за цибулю.**

○

**Вода від одного забере, другому
принесе, а вогонь спалить усе.**

○

**Хочеш запалити вогнище — терпи
дим.**

**Поки новий сіряк, його й на кілочок
вішають.**

○

У нього висівки в голові.

Меткий на дикі грушки.

○

**Цікавому вуха відріжуть, до живота
пришиють.**

○

Лізе в усе, як ополоник.

○

Дбає, як про торішний сніг.

П'яте колесо і тринадцятий апостол.

○

Не бачить лісу за деревами.

○

Бурчить, як кисле пиво в череві.

○

Одного поля ягода, на одній гайді грають.

○

Жабу має в устах.

○

Не лишилося з нього ані жмутка вонни.

○

Із серця колючки вирости.

○

Щез із очей, як вітер.

○

Повзе, як сліпа ящірка.

○

Впріс, як ялина в лісі.

Вилупив очі на дику грушу.

○

Узяв себе за ребра.

Гладкий, як баран восени.

○

Тупцює, як ведмідь.

○

Мушка йому на ніс сіла.

○

На голій долоні не виживеш.

○

**Ноги закладемо за плечі, а таки
втечемо.**

○

Від радості забудь, де в нього голова.

○

**Так ішов, що сонце за спиною
лишалось.**

Ліс має великі вуха.

○

Ходить, як по струнах.

○

Гладенький, як лід, чистий, як око.

○

**Такий гарний, ніби з яєчка
вилупився.**

○

**Сподівається, що й йому сонечко
визирне.**

В малому горнятку швидше звареш.

○

Лід ламається на тонкому.

○

Що вовк із'їв, того не повернеш.

○

«Треба» — великий пан.

**Сидячи на возі, не лай поганої
дороги.**

○

Ціну в мішок не покладеш.

○

Краще оберігатися, аніж не боятися.

○

Має хист, як гусак до пива.

○

Заплутався, як голуб у куделі.

○

**Поголена борода й дурна порада —
трада-рада.**

○

І глибока криниця має дно.

○

Йде, як теля по льоду.

○

Пустив йому блоху до кожуха.

**Виграв від калача дірку,
від ковбаси шкірку.**

○

**Всього вдосталь, як на крейцар
шафрану.**

○

На очеретині вузлів шукає.

○

Потягується, як слимак на дощ.

○

Не хапайся за колючу шипшину.

○

**Що пекло, що вогонь пекельний —
один біс.**

○

Горе — вночі шиє, вдень поре.

○

Потрібен, як псові вівтар.

○

**Дерево гуде, баран реве, а кінь тягне
(скрипка, струни і смичок).**

**Глухий, як дерево, балакучий,
як сорока.**

○

**Нехай дідько й пашу візьме, як коні
поздихали.**

○

Не потрібен кожух влітку.

**В кого поля нема, тому й гній
не потрібен.**

○

**Пізно хлів замикати, як уже волів
нема.**

○

Замкнуте, а ключ у криниці.

Потреба й ребро зломить.

○

Поклади в піч, аби не замуралось.

○

То написано вуглиною на смолі.

○

Задивився, як сліпий на небо.

○

Насипав йому, як свині в корито.

○

Мабуть, хтось повісився,— такий вітер дме.

○

Один кіт тисячі мишей не боїться.

○

Як нема kota вдома, то й мишва хоробра.

○

На завтра лише гнів добре відкладати.

Море є море, але й воно має кінець.

◦

Якщо кинувся плавати, то плавай.

◦

**Простягайся, скільки тобі перини
вистачить.**

Сон кращий за мед.

◦

Нічого не роби передчасно.

◦

**Ідеш в гостину — бери хліба
в торбину.**

◦

Не кожному і в Празі пощастить.

◦

Велике місто — великі спокуси.

◦

**Стережися татарина й тоді, як він
утіка.**

У Римі був, а папи не бачив.

○

**Кожен добре знає, де йому капці
тиснуть.**

○

Познайомився мішок з латкою.

○

**Повідала сова горобцеві, що голова
в неї велика.**

○

**Посади старця на коня, то й дідько
не наздожене.**

○

**Зайцю не треба куців показувати,
а вовкові лісу.**

○

Не пхай пальців у гарячу кашу!

○

**На що король великий пан,
а лопатою цукру не їсть.**

**Як залізеш у хрін, не кричи, що очі
щинає.**

○

**В дорозі краще шматок хліба
в торбині, аніж перо на капелюсі.**

Добре тому грають, хто радо танцює.

○

Горднй кінь карк ламає.

○

**Де найбільше порадників, там
найменше каші.**

○

Як у лісі крикнеш, така й луна буде.

**Поки вітер не зніметься, ялина
не зашумить.**

○

**Пусти гадину до рукава, влізе й
до пазухи.**

○

**І від старого kota коли-небудь миша
втече.**

○

Чого глухий не дочує, те домислить.

○

Що бабі хтілося, те й приснилося.

○

**Хто хоче циганити, той мусить добру
нам'ять мати.**

○

**Нащо воші кашляти, як грудей
нема?**

○

Німого і рідна мати не розуміє.

Не ходи з бубнами на зайців.

○

У нього вуха каменем закладено.

○

Принишк, як заєць у хмизі.

○

**Обличчя їй мало не полум'ям
узялося.**

○

**Дістанеш дулю з маслом — буде
тобі наука.**

○

**Хоч мале пташеня, та кричить
голосно.**

○

Малий кінь добре тягне.

○

Грав би, коли б умів танцювати.

Боязливого легко настрахати.

○

**Хто шелестіння боїться, нехай у ліс
не ходить.**

○

Несміливому нічим похвалитися.

○

Коротка молитва, довга ковбаса.

○

Хто опікся, той інших застеріга.

○

**Немає такого розумника на світі,
щоб не міг вчитись. поки й живе.**

З М І С Т

- 5 Вступне слово. *Михайло Гайдай*
- 17 Чеські прислів'я та приказки.
Упорядкував і переклав
Юрій Лісняк
- 103 Словацькі прислів'я та приказки.
Упорядкував і переклав
Михайло Гайдай

**ЧЕШСКИЕ И СЛОВАЦКИЕ
ПОСЛОВИЦЫ И ПОГОВОРКИ**

С б о р н и к

(На українском языке)

Видавництво «Дніпро»,
Київ, Володимирська, 42.

Редактор *В. Г. Струтинський*
Художники *А. Семагін, Л. Нікітін*
Художній редактор *І. М. Гаврилюк*
Технічний редактор *О. І. Дольницька*
Коректори *А. В. Кудрявцева,*
Г. П. Михайлова

Виготовлено на книжковій фабриці
«Жовтень» республіканського
виробничого об'єднання
«Поліграфкнига», Київ, Артема, 23а.

Здано на виробництво 15/X 1974 р.

Підписано до друку 27/II 1975 р.

Папір машинно-кредяний.

Формат 70×108¹/₆₄.

Фізичн. друк. арк. 3.

Умовн. друк. арк. 4,2.

Обліково-видавн. арк. 3,241.

Замовл. 601.

Ціна 24 коп.

Тираж 50 000.

24 коп.

